

เรือนพื้นบ้านล้านนา (อุยแก้ว) Northern Lanna House

เรือนอุยแก้วเป็นเรือนพื้นบ้านล้านนาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นเรือนขนาดเล็กที่ปรับเปลี่ยนคลี่คลายมาจากเรือนล้านนาโบราณเพื่อเน้นให้ได้ใช้ประโยชน์จากตัวเรือนอย่างเต็มที่และให้เข้ากับยุคสมัย เป็นเรือนของผู้มีฐานะปานกลางที่นิยมนำไม้เนื้อแข็งมาสร้างเรือน รูปแบบการวางผังเรือนสืบเนื่องมาจากเรือนพื้นถิ่นโบราณ ซึ่งมีทั้งแบบตูปไม้บัว (กระท่อมไม้ไผ่) และเรือนกาแล นิยมสร้างเรือนหน้าแหลบคู่ (จั่วแฝด) ตัวเรือนกว้างราว ๗-๘ เมตร ขณะที่มีความยาวประมาณ ๑๐ เมตร ทั้งเสาเรือนยังสูงเพียง ๑ เมตรเท่านั้น ขนาดจึงดูค่อนข้างเล็กหากเทียบกับเรือนหลังอื่นที่ตั้งอยู่โดยรอบบนเรือนยังมีพื้นที่ใช้สอยเป็นแบบดั้งเดิมและมีที่เพิ่มเติมบางส่วน คือบันไดจะหันข้างขณะ ที่เรือนโบราณบันไดจะยื่นออกมาด้านหน้า เมื่อ ขึ้นบันไดจากหน้าเรือนจะเป็นชานหน้าบ้านกว้างเพียงครึ่งหนึ่งของเรือน ซึ่งบริเวณส่วนนี้ในเรือนสมัยก่อนมักเปิดโล่งทุกหลัง แต่เรือนอุยแก้วได้ใช้ไม้ซี่ (ท่อนไม้ยาวมีขนาดเล็ก) มาตักกันเป็นฝา เว้นระยะให้มองผ่านได้เป็นช่อง สันนิษฐานว่าคงเกิดจากการที่ชุมชนหมู่บ้าน ได้เปลี่ยนกลายเป็นชุมชนเมือง จึงจำเป็นต้องทำที่อยู่อาศัยให้แน่นหนาป้องกันโจรขโมยที่มีมากขึ้นโดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ฮ่อมลินระหว่างเรือนสองหลังเชื่อมชานด้านหน้าเรือนและหลังเรือนเข้าด้วยกัน มีผนังปิดเพื่อความปลอดภัยด้านชีวิตและทรัพย์สินในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ชานหน้าเรือนนอนยุคระดับเป็นเต็น ยกเลิกการใช้พื้นที่ชานแดด โครงสร้างเรือนเป็นระบบเสกและคาน แต่เนื่องจากเครื่องผูกที่ใช้ยกได้ถุนเดียว จึงทำให้เรือนลักษณะนี้เตี้ยตาม ทำให้ประหยัดไม้โครงสร้าง ระบบโครงสร้างรับพื้นเรือนเป็นระบบการบากเสาและฝากดานแล้วปูตงและพื้นไม้แผ่น พื้นเรือนปูตามแนวขวาง เป็นยุคสมัยที่เริ่มนิยมใช้ตะปูในการยึดประกอบโครงสร้างมากขึ้น เพราะสร้างได้รวดเร็ว ในยุคนี้มีการทำฝาไหล (ช่องเปิดผนังเลื่อน) ใช้กันอย่างแพร่หลาย นิยมใช้ผ้าชีหล่าย (ผ้าไม้ไผ่สาน) มาประกอบเรือนเหมือนเรือนโบราณ โดยเฉพาะส่วนครัว เพื่อการระบายอากาศที่ดีและประหยัด เรือนในยุคนี้มีการปรับปรุงระบบการมุงหลังคา เชื่อมจั่วหลายจั่ว เพื่อคลุมพื้นที่ใช้งานในเรือนที่มากขึ้น หลังคาเรือนยุคนี้มีความชันลดลง เนื่องจากนิยมปูหลังคาด้วยกระเบื้องซีเมนต์ขนาดใหญ่ทำให้กันฝนได้ดีขึ้น เรือนรูปแบบนี้ส่วนใหญ่สร้างเพื่อเน้นการใช้สอยให้เหมาะกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นกลาง

จากชานหน้าบ้านถัดเข้าไปเป็นส่วนที่เรียกว่า "เต็น" คือพื้นที่ยกสูงกว่าชานบ้าน มีความกว้างเท่ากับตัวเรือน เป็นบริเวณสารพัดประโยชน์สำหรับสมาชิกในครัวเรือนได้มา นั่งทำกิจกรรมร่วมกัน เต็นด้านที่ติดกับบันไดต่อจากชานบ้านทางฝั่งขวาของเรือน จะทำฝาจากไม้ซี่ให้มองลอดได้ เลยจากไม้ซี่มีhingทำจากไม้แผ่นใหญ่ สำหรับวางหมอนำได้ ๒-๓ ใบ ใส่ผ้าสะอาดให้คนในเรือนและแขกได้ตีหมอน เต็นฝั่งซ้ายของเรือนจะตีฝาด้วยไม้ เป็นแบบที่เรียกว่า "ฝาเกล็ด" คือฝาไม้เนื้อแข็งตีเป็นแผ่นยาวตามแนวกว้างและยาวของเรือนฝาด้านหน้าเรือนมีหน้าต่างแบบลูกฟัก ๒ บาน เรียกว่า "ประตูป่อง" (หน้าต่าง) ซึ่งหน้าต่างนี้ สมัยก่อนจะทำเพียงเจาะช่องไว้ไม่ใส่บานหน้าต่าง ส่วนด้านข้างมีhingพระ โดยเจาะฝาเป็นช่องแล้วตีไม้เป็นกรอบสี่เหลี่ยมให้ยื่นออกไปนอกตัวเรือน หากมองจากภายนอกจะเห็นเหมือนมีกล่อไม้ติดกับฝาเรือน hingพระนี้กล่าวกันว่า สมัยก่อนไม่นำมาไว้ในบ้าน เนื่องจากคนล้านนาในอดีตเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งดีงามเช่นพระพุทธรูปสมควรอยู่แต่ภายในวัดเท่านั้น หากแต่จะมีการสร้างhingสำหรับบูชาผีปู้ย่า ซึ่งมีไว้เพื่อบูชาบรรพบุรุษของตน แต่เมื่อความเชื่อเปลี่ยนไปตามกาลสมัย hingพระจึงกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของเรือนล้านนาไป คาดว่าคงมานิยมกันเมื่อ ๗๐-๘๐ ปี

ที่ผ่านมาเมื่อเราเดินขึ้นไปต่อจากเดิน ตรงกลางเรือนจะมีทางเดินยาวไปถึงหลังเรือนเรียกว่า "ชานฮ่อม" ห้องทางซ้ายจะเป็นเรือนนอน เรือนนอนนี้จะมีประตูเปิดออกสู่เดิน ภายในเรือนนอนมีหน้าต่างเพียงบานเดียว ส่วนห้องขวามือเป็นเรือนครัวซึ่งมีประตูติดกับชานฮ่อม มีพื้นที่เท่าๆ กับเรือนนอน จากห้องครัวไปทางหลังเรือนจะมีส่วนประกอบที่เพิ่มเติมจากเรือนโบราณคือห้องน้ำ ส่วนนี้จะตีฝาด้วยไม้บัว (ไม้ไผ่) สาน ซึ่งปรกติฝาประเภทนี้จะใช้กับบางส่วนของห้องนอน มีประโยชน์เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ง่าย

สำหรับห้องน้ำนั้น คนล้านนาสมัยก่อนมักจะออกไปทำธุระบริเวณที่มีดงชิตนอกบ้าน ส่วนการอาบน้ำก็จะอาบตามแม่น้ำลำคลองหรือจากบ่อ สมัยต่อมาจึงมีการสร้างตอม่น้ำ คือที่กำบังอาบน้ำ เป็นห้องสร้างไว้นอกตัวบ้าน อาจทำให้เป็นชุมหรือก่ออื้ออวนก็ได้จากนั้นมาจึงมีการนำห้องน้ำมาไว้ในตัวบ้านตามสมัยนิยม เมื่อมีการนำเรือนฮ่อมมาตั้งไว้ที่สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อุปกรณ์ในห้องน้ำของเรือนได้ถูกปรับปรุงตามอย่าง

ปัจจุบันเรือนฮ่อมนี้ยังมีส่วนประกอบของเรือนที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากเรือนแบบโบราณบางส่วน แต่โดยรวมแล้วก็เหมือนเรือนอื่นๆ คือ มีเรือนชาน เดิน เรือนนอน เรือนครัวตามอย่างเรือนล้านนาขนาดเล็ก เรือนฮ่อมจึงมีคุณประโยชน์มากต่อการศึกษาวัฒนธรรมและการพัฒนาการของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่นล้านนา

บรรณานุกรม

- ฐาปนีย์ เครือระยา. (2554). เรือนล้านนากับวิถีชีวิต. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐาปนีย์ เครือระยา. (2558). เรือนพื้นถิ่นล้านนา. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐาปนีย์ เครือระยา. (2565). เรือนโบราณล้านนาในกลุ่มน้ำปิงพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สามารถ สิริเวชพันธุ์. (2537). เรือนชนบท. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภาพร นาคบัลลังก์. (2549). พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.